

УДК 811.161.2:821 (477)

Воронюк І. О.¹,

Солоділова Л. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ЇЇ ЛИСТАХ

У сучасному мовознавстві актуальним є вчення про мовну особистість (праці В. Власенко, С. Голик, С. Єрмоленко, Ю. Караулова, Л. Ставицька та ін.). Поняття мовної особистості дає змогу дослідити функціональні особливості мови і мовної діяльності. На характері мовної особистості позначаються суспільні, територіальні, виховні, культурні, національні особливості. За визначенням Ф. Бацевича, кожний носій мови є одночасно носієм культури, тому мовні знаки мають здатність виконувати функцію знаків культури і слугують засобами представлення культурно-національної ментальності носіїв мови [1, с. 252]. З цієї точки зору мовна особистість видатних письменників стає актуальним об'єктом дослідження, зокрема постать Лесі Українки, чия мовотворчість відіграла важливу роль у становленні та розвитку української літературної мови. Метою цієї роботи є розкрити чинники і особливості вираження мовної особистості Лесі Українки, творчість якої стала одним із найвизначніших явищ української культури післяшевченківської доби, зокрема через її епістолярій.

Мовне вираження особистості Лесі Українки яскраво простежується у її епістолярній спадщині. А це понад 750 листів, уміщених у 10, 11, і 12 томах 12-томного видання, адресованих рідним, друзям, літераторам, науковцям, культурним і громадським діячам. Слово «лист» в епістолярній комунікації Лесі Українки має кілька синонімів: *графійка*, «книга», «універсал», *слівце*, *слово*, *стаття*, *діаріуш*, *листище*, *карточка*, *одкрітка*, *закрітка* (у листі до сестри Ольги Косач-Кривинюк 10.01.1902 р.: «Хотіла я тобі написати другого дня після написання «універсалу» до всіх вас [...] Я така рада завжди, коли отримую «графійку» від моєї Лілеї лілейної!» [2, с. 310]). Рідну мову письменниці сприймала як найважливішу ознаку національної ідентичності людини: «ніколи іншою мовою, як тільки своєю, листів не писала і, певне, не писатиму» (лист до Михайла Павлика 22.06.1891) [3, с. 91].

Свої думки, враження, оцінки Леся Українка висловлювала у листах українською літературною мовою, насиченою водночас народними, живомовними елементами – діалектизмами, прислів'ями, приказками, фразеологізмами (з листа до матері 25.26.12.1897 р.: «...читаючи лист Франка, я не могла не подумати: «Прийшла коза до воза». Тим часом я відповіла йому в дуже гречному тоні, без жадних натяків на «козу»...» [3,

с. 413], у листі до сестри Ольги Косач-Кривинюк 23.01.1903 р.: «не треба [...] «передавати куті меду» з роботою» [4, с. 27]. Використання різних форм усної народної творчості робить мову Лесі образною і виразною.

Геніальна Леся Українка, здобуваючи освіту вдома, опанувала до десяти іноземних мов. Деякими з них писала, з деяких – перекладала. І у художніх творах, і у листах письменниці була відкрита до багатьох культур світу. Вкраплення латиною, польською, французькою чи то німецькою увиразнювали її ідіостиль, передавали її настрій та емоції. Тому і її творчість дослідники називають інтелектуальною, характеризують таким означенням, як «мовний європеїзм» (лат.: «*O tempora, o mores!!!*» [3, с. 351]; франц.: «*Laissez faire, laissez passer*» [3, с. 163] («хай буде, як буде»), нім.: «*liebe ferne Freundin*» [2, с. 143], («люба далека приятелько»), італ.: «*A rivederci*» [2, с. 259] («до побачення»)).

У листах до О. Маковея 12.11.1893 р. і 28.01.1894 р. бачимо розмірковування Лесі Українки щодо питання літературної мови, про яку вона говорить, що «*мусить витворитись з усіх діалектів, без жадного насильства, сварки й колотнечі*» [3, с. 209]. Згадуючи розрив між українським усним і писемним мовленням, писала про його причини: «*якби у нашої мови були такі права в Росії, які є в Галичині, то я твердо вірю, що й ми не zostалися б позаду*» [3, с. 180]. А описуючи в листі матері 3.04.1908 р. мовну ситуацію на півдні України, де вона лікувалася, письменниці гостро, із болем констатувала: «*Мені добре трапилось, що маю дуже добру служанку, дівчину з Малої Перещепини [...]. Вона вже звикла, що з нами можна говорити по-простому, і вже не мучить мені вух тим „новорусским жаргоном“, що панує в нашому дворі. Наші хазяї полтавці і вся двірня з України, але мова така, що аж жаль слухати (хоча хазяйка передплатниця „Рідного краю“ і величає себе малоросіяною), вже досить того, що кухарку Горпину звать Грушею...»* [4, с. 235].

Отже, листи Лесі Українки – це величезна скарбниця українського слова і народного духу. Мовотворчість Лесі Українки в її епістолярії – це зразок інтелігентного, європейського мовомислення початку ХХ ст. Пізнання мовної особистості письменниці через традиційну тріаду світоглядного, культурологічного й особистісного компонентів є невичерпним і відкриває нові обрії для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. Бацевич. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.11. Листи (1898-1902) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1978. 478 с.

3. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.10. Листи (1876-1897) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1978. 542 с.
4. Леся Українка. Зібрання творів: у 12 тт. – Т.12. Листи (1903-1913) / Українка Леся. Київ: Наукова думка, 1979. 696 с.